

категорію оптимальності, виступає символом вічної матерії. з якою воно (число 9) пов'язується (кількість планет сонячної системи, кількість сфер (небес) рая, кількість муз, кількість життів у кішки, кількість гостей, яких запрошують до оселі тощо).

Висновки та пропозиції:

- Росія і Білорусь та Центральний мезорайон Європи, незважаючи на значні відмінності в природо-ресурсному та економічному потенціалі, складають потужне східноєвропейське та північноазійське ресурсно-рекреаційне поле (56 об'єктів Всесвітньої спадщини та наявність численних природних та суспільних унікумів), яке здатне конкурувати з провідними туристськими державами та лідерами світової туріндустрії; геополітичне значення та суспільно-політична стабільність цих мезорайонів позитивно впливає на розвиток світового та європейського туризму, а Україна, як невід'ємна складова «слов'янського поля», використовуючи ці позитивні чинники, може отримати суттєві переваги в позиціонуванні національної туріндустрії на європейській арені;
- Україна, як слов'янська держава Східної Європи (якій притаманні якісні чинники подібності з країнами Центральної Європи та слов'янськими країнами колишньої СРСР), здатна посилити туристський взаємообмін з країнами Центральноєвропейського мезорайону, Росією та Білоруссю. Суттєвим важелем в цьому напрямі виступає наявність в країнах цих мезорайонів української діаспори;
- Україна (6 об'єктів Всесвітнього надбання) може використати значний досвід Росії (25 об'єктів Всесвітнього надбання), Чехії (12 об'єктів Всесвітнього надбання), Словаччина (7 об'єктів Всесвітньої спадщини), Угорщина (8 об'єктів Всесвітньої спадщини) в просуванні об'єктів культурної та природної спадщини до рівня Всесвітнього надбання, а при отриманні цього статусу – в реалізації заходів щодо його збереження;
- запропоновані моніторингові структурно-логічні моделі систематизують та поглиблюють методологію та методику аналізу рекреаційно-туристських вузлів (комплексів) та розширюють уявлення про їх структуру;
- проведений ретроспективний аналіз країнознавчих характеристик і підходів виступає підґрунтям для подальшого розвитку уявлень про комплексну характеристику статусної території (держава, країна, інтеграція держав).

УДК 911.3

Нич Т.В.

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

В статті розкрита система чинників формування інтелектуального потенціалу регіону. Проаналізовано передумови економічного і соціального розвитку регіонів.

Ключові слова: чинники формування, інтелектуальний потенціал, регіон.

В статье раскрыта система факторов формирования интеллектуального потенциала региона. Проанализированы предпосылки экономического и социального развития регионов.

Ключевые слова: факторы формирования, интеллектуальный потенциал, регион.

The article disclosed system factors shaping intellectual potential. Preconditions for Economic and Social Development of Regions.

Key words: factors shaping, intellectual potential, region.

Постановка проблеми. Важливою передумовою економічного і соціального розвитку регіонів є ефективне формування і використання інтелектуального потенціалу. Його структура і територіальна організація залежать від дії системи чинників. Особливо актуальним стають проблеми суспільно-географічного їх дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ряд аспектів вивчення чинників, які впливають на формування інтелектуального потенціалу, висвітлені в наукових працях В. Іноземцева, О. Амоші, О. Новікової, О. Грішнєвої, В. Гунько, М. Семикіна, М. Паламарчука, В. Прошака та ін. Вони стосуються виявлення окремих чинників, однак відсутні роботи з їх систематизації і класифікації.

Формування цілей статті. Метою даної роботи є дослідження чинників формування інтелектуального потенціалу регіону.

Виклад основного матеріалу. Інтелектуальний потенціал регіону який об'єднує освіту, науку, інформаційні та комунікаційні технології, інтелектуальну власність. На його формування має вплив система чинників, які розрізняються за особливостями впливу, сферою дії, участю у формуванні інтелектуального потенціалу та видами впливу. В залежності від суспільно-географічного положення (відношення до транспортних шляхів, державних кордонів, населених пунктів тощо) спостерігаються територіальні відмінності в їх дії на макро-, мезо- і макрорівні. При цьому дія чинників формування інтелектуального потенціалу регіону на мікрорівні опосередкована впливом чинників мезо- і макрорівнів.

В. Прошак вважає, що чинниками формування інтелектуального потенціалу суспільства є природні, економічні та інституційні. До першої групи він відносить творчі здібності індивідів, здоров'я населення, демографічну ситуацію в країні та стан навколишнього середовища. Формування інтелектуального потенціалу відбувається під впливом не лише природних, а й економічних чинників, які, на думку автора, можна поділити на макроекономічні (державна демографічна політика, політика зайнятості, стан трудових ресурсів, фінансування сфери освіти, науки, величина національного доходу на душу населення, система соціального захисту) та мікроекономічні (механізм ціноутворення на ринку інтелектуальних продуктів, інноваційна та амортизаційна політика, система оплати праці у сфері інтелектуальної діяльності). До інституційних чинників формування інтелектуального потенціалу

суспільства В. Прошак відносить систему законодавчого регулювання інтелектуальної діяльності та механізм захисту об'єктів інтелектуальної власності (1, с.8).

Розглядаючи інтелектуальний потенціал як складник інноваційного розвитку, О. Сіренко виділяє чинники, які стримують чи стимулюють розвиток інноваційного потенціалу. Чинниками, які стримують використання інноваційного потенціалу є: відсутність прав на інтелектуальну власність; недостатня кількість розробок; відсутність шкали оцінювання інтелектуального потенціалу; недостатній рівень досвідченості працівників; недостатній рівень економічної культури; страх перед новим; проблеми із залученням інвестицій; доволі високий ступінь ризику тощо. Серед чинників, які стимулюють його використання виділяються: якісна і кількісна множина розробок; високий рівень досвідченості працівників; застосування норм корпоративної культури; можливість капіталізації власних коштів; високий рівень рентабельності тощо (2).

В той же час Л. Грінка, О. Сидорук, вважають, що на розвиток інноваційного потенціалу впливають зовнішні та внутрішні чинники.

Зовнішні фактори розвитку інноваційного потенціалу – попит на продукцію внутрішнім ринком, податки великими фірмами і замовниками, поставки матеріалів і комплектуючих, фінансування, кредит, сертифікація, наявність державного замовлення, авторське супроводження проєктів, захист інтелектуальної власності, ринок патентів і послуг, діяльність інноваційної інфраструктури підприємства, страхування ризиків.

Внутрішніми факторами розвитку інноваційної діяльності є: кваліфікація робітників, підготовленість у галузях комерційної діяльності, психологічний клімат на підприємстві, організація навчання спеціалістів та персоналу, підготовленість в галузі спеціальних науково-технічних знань, зовнішньо-економічних та правових питань (3).

Деякі вчені вказують, що формуванню інтелектуальному потенціалу нації в цілому сприятимуть не тільки економічні, техніко-технологічні, організаційні та соціальні фактори, а й духовні, моральні, етичні цінності, які ми мусимо усіляко створювати і підтримувати як головний пріоритет діяльності влади і соціуму. І починати належить з формування інтелекту і духовності юного покоління. А ці завдання вирішуються перш за все на місцевому, зокрема регіональному рівні і вимагають пріоритетного забезпечення всілякими матеріальними та нематеріальними ресурсами.

О. Мельниченко стверджує, що на шляху відтворення та подальшого розвитку інтелектуального потенціалу в Україні є багато об'єктивних і суб'єктивних перешкод, спричинених двома групами чинників – успадкованими від командно-адміністративної системи і такими, що виникли вже після проголошення України незалежною державою. До першої групи належить ресурсний підхід до людини, коли працездатне населення розглядали переважно як необхідний ресурс. При цьому основну увагу звертали на його кількісні характеристики без урахування

навіть статево-вікових і національних особливостей, що впливали на професійні якості працівника.

До чинників, що стримують розвиток інтелектуального потенціалу та виникли в період незалежності, належить непродумана соціально-економічна політика 1990-х рр., яка зруйнувала науково-технічну і підірвала духовно-моральну складові національного інтелекту. Це проявляється у деформації системи цінностей із різким зміщенням потреб у бік матеріально-прагматичних інтересів, руйнації наукових шкіл, а також у зниженні рівня освіченості населення, приниженні статусу інтелектуальної праці, еміграції кваліфікованих спеціалістів, деформації структури зайнятості, занепаді моральності, інших тривожних явищ.

Наведені визначення в принципі правильні, проте не враховують у формуванні інтелектуального потенціалу ролі етико-моральних і культурних характеристик, а також його складових, уречевлених у формі об'єктів інтелектуальної власності (літературні твори, наукові праці, винаходи, патенти, товарні знаки, фірмові найменування та ін.); інформаційних і комунікаційних технологій (комп'ютерні засоби, засоби передачі даних, програмні продукти) (4).

Л. Бенівська виділяє ресурсний потенціал (людські, фінансові, науково-дослідні, матеріально-технічні та інформаційні ресурси), який формує інноваційний потенціал регіону. Вона обґрунтовує три рівні реалізації дії чинників на глобальному, макро-, мезо- та мікрорівні. Вони можуть як прискорювати, так і уповільнювати зазначені процеси. Дія факторів на глобальному рівні пов'язана з міжнародною конкуренцією, міждержавними інтеграційними процесами, попитом та цінами на світовому ринку. Фактори макро- та мезорівня залежать від політики держави та регіональних органів влади, економічних циклів у країні, рівня технологічних укладів тощо. Фактори мікрорівня проявляються через реалізацію конкретного інноваційного проекту. Умови реалізації інноваційного потенціалу створюються через відповідну державну регіональну політику (5).

Ю. Махомет за змістом та способами впливу на конкурентоспроможність виділяє наступні чинники: ринкові, маркетингові, технологічні, фінансово-економічні, організаційно-економічні, соціальні тощо. Крім цього, дослідниками виокремлюються такі чинники як: охорона навколишнього середовища; імідж підприємства на світовому та внутрішньому ринках; географічне положення; зовнішньоекономічна діяльність підприємств.

Окремо виділяється в системі чинників конкурентоспроможності підприємств – конкурентоспроможність їх продукції. Значну роль у підвищенні конкурентоспроможності окремих підприємств, просуванні їх продукції на ринок відіграє реклама: телереклама, преса, проведення виставок тощо (6).

Ю. Дорош і Л. Гулько головними чинниками формування інтелектуального потенціалу називає рівень розвитку освіти та науки,

добробут населення, культуру та здоров'я нації, інноваційний розвиток підприємств, інтелектуальну власність, а також мотиваційні чинники (високий і достойний рівень заробітної плати, належні умови праці, соціально-психологічний клімат в колективі) (7).

Мотиваційний механізм поряд з матеріальними, стверджує Л. Нодмак, повинен включати також моральні методи і заходи мотивування, які передбачають: надання можливостей підвищення кваліфікації, посадове просування спеціаліста, забезпечення гарантії зайнятості, певну свободу у виконанні функцій чи завдань працівника, змістовну працю, участь у прийнятті рішень на більш високих щаблях управління тощо (8).

Важливу роль у формуванні інтелектуального потенціалу регіону відіграють: законодавче та нормативне забезпечення розвитку території, соціальна політика держави, інноваційна підтримка регіону.

Висновки та пропозиції. Інтелектуальний потенціал регіону як необхідна передумова регіонального розвитку формується під впливом системи чинників: глобального, регіонального та локального рівнів. Серед них виділяються: суспільно-географічне положення, економічні, демографічні, регуляторна політика, природні, економічні. Детальне вивчення характеру їх впливу на формування інтелектуального потенціалу дозволить обґрунтувати стратегію ефективного його використання.

Використані джерела:

1. Прошак В. Інтелектуальний потенціал України в умовах ринкової трансформації економіки. Автореферат канд. дис. Л., 2002 – 22 с.
2. Сіренко О. Підходи до оцінки інтелектуального потенціалу як складника інноваційного розвитку // Менеджмент та підприємництво України: етапи становлення і проблеми розвитку. Л., Львів. Політехніка, 2008, – с. 312-317.
3. Грінка Л., Сидорчук О. Інноваційний потенціал: основа розробки стратегії розвитку підприємства // www.pusnaura.com/6/10_80470.doc.htm.
4. Мельниченко О. Інтелектуальний потенціал України та його розвиток // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє, вип. 14-15, с. 143-148.
5. Бенюска Л. Інноваційний потенціал регіону та умови його реалізації / www.hluv.gov.ua/portal/soc///8///5.pdf.
6. Махомет Ю. Місце інтелектуального потенціалу у суспільно-економічній системі регіону // Економічні науки, вип. 8(31), частина 2, Луцьк, 2011, с. 54-66.
7. Дорош Ю., Гулько Л. Теоретичні аспекти інвестиційного потенціалу підприємства в Україні // Вісник Хмельницького національного університету, 2010, №6, т. 4, с. 287-290.
8. Ноджак Л. Демографічні та соціально-економічні чинники формування і використання інтелектуального потенціалу за ринкових перетворень. Автор. дис. Львів, 2003, с. 20.

УДК 911.3

Олійник С.Л.

САМООРГАНІЗАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ В СОЦІАЛЬНІЙ СИСТЕМІ

Розглядається суспільство як складна соціальна система з структурно організованою цілісністю, яку утворюють різні елементи, компоненти, підрозділи. Основним сучасним механізмом та засобом для оптимізації та підтримання сталого функціонування суспільної системи є самоорганізація населення, що дозволяє